

MICHAŁ M. KOSMAN¹Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy
ORCID: 0000-0002-1966-9658

DOI : 10.14746/rie.2024.18.10

Główne problemy polityki zagranicznej i bezpieczeństwa Unii Europejskiej w programach niemieckich partii politycznych w wyborach do Parlamentu Europejskiego w 2024 roku

Wprowadzenie

Wybory do Parlamentu Europejskiego (PE), które miały miejsce w czerwcu 2024 r., odbywały się w obliczu poważnych wyzwań stojących przed Starym Kontynentem. Zaliczyć można do nich w pierwszym rzędzie zmiany klimatyczne, presję migracyjną, ewolucję międzynarodowego układu sił na niekorzyść Zachodu czy wreszcie toczącą się od lutego 2022 r. wojnę rosyjsko-ukraińską. Zjawiskom tym towarzyszyły narastające od lat nastroje prawicowego populizmu w Europie. Nic zatem dziwnego, że w perspektywie nadchodzących wyborów pojawiały się spekulacje o możliwym wzmocnieniu sił eurosceptycznych w PE, identyfikowanych do tej pory przede wszystkim z frakcjami Tożsamość i Demokracja oraz – w mniejszym stopniu – Europejscy Konserwatyści i Reformatorzy. Zjawisko to objęło znaczną część państw Unii Europejskiej (UE), nie omijając Niemiec, które do tej pory skutecznie broniły się przed przeniknięciem do kręgów władzy prawicowej i eurosceptycznej Alternatywy dla Niemiec (*Alternative für Deutschland*, AfD), zajmującej jednak od dłuższego czasu drugie miejsce w rankingach poparcia na niemieckiej scenie politycznej.

W Niemczech wybory europejskie odbyły się 9 czerwca 2024 r. Podstawą prawną niemieckich wyborów do Parlamentu Europejskiego jest ustawa z 16 czerwca 1978 r. (*Gesetz über die Wahl*, 1978) z późniejszymi zmianami (*Gesetz über die Wahl*, <https://www.gesetze-im-internet.de/euwg/EuWG.pdf>), szczegóły zaś regulują przepisy ordynacji wyborczej do PE (*Europawahlordnung*, 1988) z późniejszymi zmianami (*Europawahlordnung*, https://www.gesetze-im-internet.de/euwo_1988/EuWO.pdf). Wśród istotniejszych zasad wyborczych warto odnotować, iż w Niemczech wybieranych jest 96 posłów do PE, nie ma progu wyborczego – w praktyce waha się on w przedziale 0,444–0,629% (*Europawahl in Deutschland 2024*) – ponadto obniżony został wiek uprawniający do głosowania do 16 lat. W czerwcowych wyborach w Niemczech zarejestrowanych zostało łącznie 35 partii. W przedwyborczych sondażach zdecydowanie prowadzili chadecy, zbliżając się do 30% poparcia. Niemal dwukrotnie mniejszą popularnością cieszyła się AfD, nieznacznie wyprzedzając socjaldemokratów oraz Zielonych. Jednocyfrowego wyniku mogli spodziewać się liberałowie, Sojusz Sahry

¹ Artykuł udostępniany jest na licencji Creative Commons – CC-BY-SA 4.0 – uznanie autorstwa, użycie niekomercyjne, na tych samych warunkach.

Wagenknecht – Rozsądek i Sprawiedliwość (*Bündnis Sahra Wagenknecht – Vernunft und Gerechtigkeit*, BSW) czy Lewica (Becker, von Ondarza 2024, s. 71–72).

Warto odnotować, że od wielu dekad Republika Federalna Niemiec opowiadała się za wzmocnieniem kompetencji PE, także w sferach tradycyjnie uznawanych za stosunkowo wrażliwe w kontekście poczucia suwerenności, jak np. Wspólna Polityka Zagraniczna i Bezpieczeństwa UE (WPZiB). Co więcej, była jednym z inicjatorów utworzenia tzw. grupy przyjaciół na rzecz większości kwalifikowanej w ramach WPZiB, która ukonstytuowała się na początku maja 2023 r. Oprócz Niemiec w jej skład weszły: Francja, Belgia, Holandia, Luksemburg, Włochy, Hiszpania, Finlandia i Słowenia (*Gemeinsame Mitteilung*, 2023). Wymieniona grupa formułowała przy tym jednak dość ostrożne postulaty rozciągania większości kwalifikowanej w ramach WPZiB na mniej kontrowersyjne obszary, jak np. decyzje dotyczące operacji cywilnych w ramach Wspólnej Polityki Bezpieczeństwa i Obrony (WPBiO), zajmowanie stanowisk w zakresie praw człowieka czy nakładanie sankcji (von Ondarza, Stürzer, 2024, s. 2).

Pojawienie się i wzrost znaczenia sił eurosceptycznych zarówno na prawym, jak i lewym skrzydle niemieckiej areny politycznej (AfD oraz BSW) stało się dobrą okazją do dyskusji na temat trwałości proeuropejskiego kursu Niemiec w średniookresowej perspektywie, jak również do przyjrzenia się stanowiskom głównych niemieckich sił politycznych na temat WPZiB na tle zmian i wyzwań zachodzących w Europie i na świecie – co jest głównym celem artykułu. W opracowaniu przedstawiony zatem zostanie skrót programów politycznych głównych niemieckich partii politycznych w obszarze bezpieczeństwa zewnętrznego – nie tylko zatem ściśle rozumianej WPZiB, ale także – do pewnego stopnia – odnośnie do kwestii wpływających na środowisko bezpieczeństwa UE, których źródła znajdują się poza Unią. Dotyczy to przede wszystkim problemów związanych z presją migracyjną, która w kontekście traktatowym mieści się w ramach Przestrzeni Wolności, Bezpieczeństwa i Sprawiedliwości, ale bez wątplenia jest coraz bardziej postrzegana jako istotne wyzwanie dla bezpieczeństwa UE. Oprócz formacji tradycyjnie zakorzenionych w niemieckim systemie partyjnym, które funkcjonują od co najmniej kilkudziesięciu lat, tj. CDU/CSU, SPD, FDP, Sojusz '90/Zieloni, analizie zostaną poddane również później powstałe partie: Lewica, AfD oraz nowy „produkt” niemieckiego systemu partyjnego – Sojusz Sary Wagenknecht. Omówione zostaną najpierw programy formacji koalicyjnych, a następnie opozycyjnych. Jako główna metoda badawcza zastosowanie znalazła metoda badania dokumentów, przede wszystkim programów politycznych wymienionych partii, opracowanych i zaprezentowanych przed wyborami do PE w 2024 r.

Socjaldemokratyczna Partia Niemiec (SPD)

Liczący sobie 51 stron program wyborczy Socjaldemokratycznej Partii Niemiec (*Sozialdemokratische Partei Deutschlands*, SPD), opublikowany w styczniu 2024 r., podzielony został na cztery części, łącznie z wprowadzeniem. Druga koncentruje się na kwestiach rozwoju gospodarczego, ekologii, digitalizacji, trzecia na zewnętrznych aspektach funkcjonowania UE, czwarta natomiast na rozwoju społecznym (warunki

pracy, zabezpieczenia socjalne, ochrona zdrowia itd.). Przedmiotem naszego zainteresowania jest część trzecia, zatytułowana *Silna Europa w świecie (Ein starkes Europa in der Welt)*. Jej lektura pozwala zauważyć, że łączy ona wątki „twardego” bezpieczeństwa, rozszerzenia UE, reform instytucjonalnych, polityki handlowej i polityki rozwojowej UE oraz problemu migracji.

SPD opowiada się – zgodnie z dominującym w ostatnich latach trendem – za wzmocnieniem europejskiego filara NATO, w tym za rozwojem zainicjowanej przez Berlin koncepcji ochrony przestrzeni powietrznej (*European Sky Shield Initiative*). Akcentuje obecność niemieckiej brygady na Litwie. W dokumencie powraca koncepcja armii europejskiej jako ważnego elementu wzmocnienia europejskich zdolności zwalczania zagrożeń zewnętrznych, przy jednoczesnym zaakcentowaniu wiodącej roli NATO. Ambitnie brzmi postulat większego włączenia Parlamentu Europejskiego do procedur decyzyjnych w ramach Wspólnej Polityki Bezpieczeństwa i Obrony. Wzmocnione powinny zostać także prerogatywy Wysokiego Przedstawiciela ds. Zagranicznych i Polityki Bezpieczeństwa (WPdsZiPB). Socjaldemokraci opowiedzieli się za utworzeniem odrębnej Rady Ministrów Obrony (*Gemeinsam für...*, 2024, s. 22–23). Potwierdzili gotowość realizacji inwestycji na rzecz obronności, w tym trwałego przeznaczania NATO-wskiego progu 2% PKB na te cele, jak również wzmocnienia koordynacji wydatków w tym sektorze na szczeblu europejskim oraz w konfiguracji pomiędzy NATO i UE. Wśród związanych z tym postulatów znalazły się także wspieranie wspólnych europejskich projektów zbrojeniowych czy kreowanie wspólnej unijnej polityki w zakresie eksportu uzbrojenia. W tej części pobrzmiewają echa konfliktu rosyjsko-ukraińskiego – z jednej strony socjaldemokraci opowiedzieli się za harmonizacją przepisów w zakresie transportu, umożliwiających szybkie wzmocnienie wschodniej flanki NATO, z drugiej natomiast ocenili swój dotychczasowy – dość ostrożny – stosunek do dostaw broni na Ukrainę jako „rozsądny i dobrze przemyślany” (*vorsichtig abgewogen*) (*Gemeinsam für...*, 2024, s. 24). Ukraina pojawia się w programie także w kontekście procesu rozszerzenia UE. Pojawia się tu „bezpieczny” zapis opowiadający się za jej przyjęciem do Unii po wypełnieniu niezbędnych kryteriów. Podobnie oceniono Mołdawię, a jako kandydata w dalszej perspektywie – Gruzję. Bliższe widoki na wejście do Unii sformułowano w odniesieniu do państw bałkańskich, nie wymieniając jednak żadnego konkretnego z nazwy. Proces rozszerzenia powinien być natomiast powiązany z konsekwentnym egzekwowaniem przestrzegania wartości UE (*Gemeinsam für...*, 2024, s. 25–26), zaś pojedyncze państwa nie powinny mieć możliwości blokowania zastosowania przepisów z art. 7 TUE o zawieszaniu niektórych praw członkowskich wobec państw naruszających wspólne wartości. Co więcej – powinna istnieć możliwość pozbawiania przewodnictwa w Unii wobec państwa dopuszczającego się takich naruszeń. Zapisy te można bez wątpliwości uznać za efekt problemów z przestrzeganiem praworządności w ostatnich latach przez Polskę i Węgry.

W programie pojawia się obecny od lat na niemieckiej scenie politycznej postulat reform instytucjonalnych włącznie z uproszczeniem procedur decyzyjnych UE, wsparty argumentem o słabnięciu efektywności decyzyjnej wspólnoty wraz z jej powiększaniem o kolejne państwa. Reformy instytucjonalno-decyzyjne powinny zatem poprzedzać rozszerzenie. Za szczególnie uciążliwy element procedur decyzyjnych

SPD uznaje prawo weta w Radzie Europejskiej, które powinno być zniesione, hamuje bowiem rozwój UE i jest środkiem nacisku ze strony pojedynczych państw. SPD niezmiennie optuje również za wzmocnieniem Parlamentu Europejskiego, który m.in. powinien być wyposażony w możliwość bezpośredniej inicjatywy ustawodawczej. W wyborach do PE należałoby tworzyć wspólne listy na szczeblu UE. Do interesujących pomysłów zaliczyć można bezpośrednie głosowanie przez obywateli UE na kandydata na przewodniczącego Komisji Europejskiej (KE). SPD opowiada się za zwołaniem Konwentu na rzecz reform instytucjonalnych, co jest oczywiście procedurą zawartą w traktatach (*Gemeinsam für...*, 2024, s. 26–27).

Obszerną część poświęcono w programie rozbudowie partnerstw Unii z zewnętrznymi aktorami. Autorzy dokumentu słusznie skonstatowali odwrót państw globalnego Południa od współpracy z Europą, postulując – dość optymistycznie, jak się wydaje – wyjście ku nim z odpowiednią ofertą współpracy i rozwoju, która zmieniałaby ten niekorzystny trend. Nie jest natomiast zaskoczeniem zdefiniowanie Stanów Zjednoczonych w roli głównego zewnętrznego partnera UE. Socjaldemokraci opowiadają się za dalszym pogłębianiem współpracy gospodarczej z USA wraz z utworzeniem wspólnej transatlantyckiej przestrzeni gospodarczej. Odrębny fragment odnosi się do Chin – program powtarza znane od dłuższego czasu w przestrzeni publicznej hasło o trzech rolach ChRL – jako partnerze, konkurencie i systemowym rywalu. Europa powinna zatem podążać strategią *de-risking*, tj. obniżaniem uzależnienia ekonomicznego od Chin, zwłaszcza w strategicznych gałęziach gospodarki oraz do większej dywersyfikacji handlu zagranicznego (zasada „Chiny plus jeden”, tj. posiadanie oprócz ChRL co najmniej jednego alternatywnego dostawcy danych produktów). O napięciach wokół Tajwanu dokument milczy. Inne wątki w obrębie tej części programu SPD m.in. dotyczą kontynuacji i pomocy rozwojowej dla najuboższych państw do stałego poziomu 0,7% PKB. Wiele miejsca dokument poświęcił problemowi migracji do UE, opowiadając się za prawem do azylu jako fundamentem wartości socjaldemokratycznych, ale i za solidarną polityką migracyjną państw UE. Szczególny nacisk położono na sprzeciw wobec praktyk zawracania migrantów na granicy (*pushback*) oraz potrzebę ratowania migrantów przepływających się do Europy przez Morze Śródziemne.

Sojusz '90/Zieloni

Ponad dwukrotnie obszerniejszy (114 stron) okazuje się program europejski Sojuszu '90/Zielonych. Zasadniczo został podzielony na cztery części, opatrzone odrębnymi hasłami: dobrobyt, sprawiedliwość, pokój, wolność. Polityka zewnętrzna UE skoncentrowana została w części trzeciej (*Was Frieden schützt*), w której wyodrębniono sześć sektorów. Na wstępie uderza przede wszystkim zdecydowane potępienie rosyjskiej inwazji na Ukrainę i gotowość wspierania „ukraińskich przyjaciół” (*Was und schützt...*, s. 62). Unia powinna – dostrzegamy tu podobieństwo z programem SPD – dokładać starań na rzecz partnerstwa z państwami globalnego Południa, dając im alternatywną ofertę współpracy wobec niedemokratycznych potęg – Rosji i Chin. Istotną rolę w tym zakresie powinna odgrywać niedawno zainicjowana unijna strategia *Global Gateway*, postrzegana często jako konkurencyjna alternatywa dla chińskiej

Inicjatywy Pasa i Szlaku. Innym elementem programowym zbieżnym z SPD jest postulat stałego przeznaczania przez państwa UE 0,7% PKB na cele rozwojowe państw globalnego Południa, także jako swoistego zadośćuczynienia za spuściznę kolonialną. Składnikiem tej agendy winna być gruntowna reforma Światowej Organizacji Handlu (WTO), poprawa standardów pracy, dostęp do osiągnięć medycyny i zielonych technologii *etc.* Zieloni dają przy tym wyraz swemu przekonaniu o niewielkich szansach na reformę WTO. Oczywiście poczesne miejsce w programie partii zajmuje międzynarodowa walka z kryzysem klimatycznym, w ramach której Unia powinna szeroko wspierać państwa Południa.

Odległą historią jest też bezwarunkowy pacyfizm Zielonych, którzy podkreślają konieczność zdolności do działań militarnych. W opisie konfliktu ukraińsko-rosyjskiego dostrzec można potępienie dla mocarstwowej polityki Moskwy i podziw dla Ukraińców walczących o urzeczywistnienie marzeń o wolności.

Podobnie jak SPD, także Zieloni opowiadają się za odejściem od zasady jedno-myślności w ramach WPZiB na rzecz głosowań większościowych, co oczywiście wymagałoby zmian traktatowych. Urząd Wysokiego Przedstawiciela ds. ZiPB powinien być przekształcony w ministra spraw zagranicznych Unii (następuje tu zatem powrót do idei zaczerpniętej z niedoszedłego traktatu konstytucyjnego z 2004 r.). Wzmocnieniu winien ulec także jego aparat administracyjny, tj. Europejska Służba Działań Zewnętrznych, która powinna ściślej koordynować swe działania z Komisją Europejską. Istotnym postulatem – podobnie jak u socjaldemokratów – jest wzmocnienie kompetencji PE w obszarze WPZiB.

Zieloni stawiają na kooperatywny porządek międzynarodowy i rozwiązywanie głównych problemów pod egidą ONZ. Akcentują jednak będącą od dawna przedmiotem publicznego zainteresowania potrzebę reformy Rady Bezpieczeństwa (RB) ONZ, której skład powinien sprawiedliwie odzwierciedlać podziały regionalne na globie. Mało realistycznie – acz ambitnie – brzmi postulat zniesienia prawa weta i wprowadzenia większości kwalifikowanej w RB. Należałoby wzmacniać mechanizmy współpracy UE z ONZ. Ogromny nacisk partia tradycyjnie kładzie na przestrzeganie praw człowieka.

W podrozdziale dotyczącym Wspólnej Polityki Bezpieczeństwa i Obrony Zieloni stawiają na wzmocnienie współpracy w tej sferze oraz na kooperację transatlantycką. Godny uwagi jest fakt, iż wyraźnie opowiadają się za obroną państw bałtyckich przed ewentualną napaścią Rosji oraz za stacjonowaniem formacji Bundeswehry w tym subregionie (*Was und schützt...*, s. 69). Za celową uważają wzmocnioną współpracę międzynarodowych jednostek wojskowych państw UE, rozwijanie misji cywilnych i wojskowych czy rozmaitych elementów kooperacji, jak np. Stała Współpraca Strukturalna (PESCO) czy Europejski Instrument na rzecz Pokoju. Dużą wagę dokument przykłada do kontroli zbrojeń i kontroli eksportu broni na szczeblu UE. Unia powinna wzmacniać swoją rolę jako mediator w konfliktach, czy szerzej – podmiot zdolny do ich rozwiązywania.

Jak wcześniej sygnalizowano, wiele słów krytyki padło w dokumencie pod adresem Chin i Rosji. Pekinowi Zieloni przypisują intencje uzależniania od siebie innych państw poprzez swe inicjatywy rozwojowe. Źródłem potępienia Rosji jest natomiast napaść na Ukrainę i blokowanie eksportu zboża jako swoistej broni w konflikcie, a tym samym prowokowanie kryzysów żywnościowych.

W kwestii rozszerzenia Unii, partia opowiada się za twardym przestrzeganiem fundamentalnych zasad UE w procesie akcesyjnym przez państwa kandydujące. Jak można wywnioskować z lektury dokumentu, Zieloni postrzegają sześć państw bałkańskich (Albania, Bośnia i Hercegowina, Serbia, Czarnogóra, Macedonia Północna, Kosowo) jako przyszłych członków UE. Apelują do władz Kosowa i Serbii o porozumienie i pokojowe relacje, niemniej jednak dostrzegają znaczenie i potrzebę kontynuacji NATO-wskiej misji KFOR w Kosowie. Zieloni nie pozostawiają wątpliwości, że także Ukraina musi stać się członkiem UE, deklarując dalsze stałe wsparcie w obliczu wojny z Rosją, które powinno służyć zarówno wysiłkowi wojennemu, jak i odbudowie gospodarki. Oczekują jednocześnie konsekwentnego wdrażania reform, zwalczania korupcji i wzmocnienia społeczeństwa obywatelskiego. Domagają się ścigania przestępstw popełnionych przez Rosję w trakcie konfliktu oraz finansowego zadośćuczynienia dla Ukrainy. Oczekiwanie reform wewnętrznych w drodze do Unii skierowano w dokumencie także wobec Gruzji i Mołdawii. Szczególnie Kiszyniów zyskał w dokumencie pozytywne oceny za swój ambitny plan reform. Gorzka krytyka natomiast spadła na Turcję, która w ocenie autorów programu zeszła ze ścieżki demokracji i praworządności i prowadzi agresywną politykę regionalną, ponadto długo blokowała kandydaturę Szwecji do NATO. Pomimo tych zastrzeżeń Zieloni są świadomi, że Turcja jest strategicznym partnerem z perspektywy NATO i Europy, pełni rolę pośrednika w konflikcie rosyjsko-ukraińskim, niemniej jednak faktyczne odblokowanie rozmów o przystąpieniu do Unii mogłoby nastąpić dopiero po przywróceniu praworządności w tym państwie (*Was und schützt...*, s. 77–79).

Zieloni opowiadają się za wzmocnieniem sił demokratycznych w państwach wschodniego sąsiedztwa UE – Białorusi czy też państwach kaukaskich. Zaapelowali do Armenii i Azerbejdżanu o pokojowe ułożenie wzajemnych relacji, krytykując jednocześnie azerską akcję militarną skutkującą zajęciem Górskiego Karabachu w 2023 r. i ucieczką tamtejszych Ormian. Adresatem ostrych słów potępienia jest także Rosja, w której codziennością jest „przemoc, kłamstwo, korupcja i samowola” – jak czytamy w dokumencie. „Uważamy się za twarde przeciwników tych wszystkich, którzy wspierają przestępczy reżim Putina. Dlatego wspieramy europejską politykę sankcji wobec reżimu i jego przedstawicieli” – czytamy. Trudno o ostrzejszą ocenę euroazjatyckiego mocarstwa (*Was und schützt...*, s. 80).

Obiektem ostrej krytyki stały się także Chiny. Zieloni wpisują się tu w szablonowe hasło opisujące ChRL jako partnera, konkurenta gospodarczego i systemowego rywala. Zauważają jednak, że element partnerstwa schodzi stopniowo na dalszy plan w obliczu coraz bardziej agresywnej strategii Chin, współpracujących z Rosją i realizujących politykę imperialną, a wewnątrz represyjną i autorytarną. Państwa UE powinny zatem koordynować swoją politykę wobec ChRL oraz wzmocniać swą gospodarczą niezależność od wschodnioazjatyckiego mocarstwa. Dotyczy to przede wszystkim takich sektorów czy branż, jak surowce czy artykuły medyczne. Nie mogło oczywiście zabraknąć odniesień do przestrzegania praw człowieka. Jednocześnie podkreślono znaczenie współpracy z Chinami w obliczu wspólnych globalnych wyzwań, takich jak ochrona klimatu, bioróżnorodności, mórz i oceanów czy ochrona zdrowia (*Was und schützt...*, s. 81–82).

Nie jest niespodzianką, że Zieloni opowiadają się za wzmocnieniem partnerstwa transatlantyckiego ze Stanami Zjednoczonymi i Kanadą, zwłaszcza jako konsekwencji

wojny na Ukrainie. Obok pogłębiania transatlantyckiej współpracy w zakresie bezpieczeństwa, istotna jest także intensyfikacja współpracy gospodarczej. Istotnym jej elementem byłyby starania w zakresie zabezpieczenia krytycznych surowców (*Was und schützt...*, s. 81). Pozostałe akapity omawianej części programu poświęcone zostały Bliskiemu Wschodowi, Afryce, Indopacyfikowi i Ameryce Łacińskiej, uwzględniając każdorazowo specyfikę relacji z omawianym regionem.

Wolna Partia Demokratyczna (FDP)

Program europejski trzeciego koalicjanta, Wolnej Partii Demokratycznej (FDP), jest bardziej zwięzły, liczy sobie bowiem 40 stron. Krótkie wprowadzenie sygnowane jest przez ekspertkę liberałów do spraw międzynarodowych, Marie-Agnes Strack-Zimmermann, której fotografie przewijają się przez cały dokument. FDP kładzie nacisk na wzmacnianie jakości edukacji w UE, w tym wymianę międzynarodową, a także – tradycyjnie – na rozwój gospodarczy i konkurencyjność. W tym kontekście krytyka spada na program „Zielonego Ładu”, jako zbyt silnie ingerującego w zasady wolnej konkurencji. Partia liberałów opowiada się za zmniejszeniem biurokracji w UE, rozwijaniem wolnego handlu (pojawia się nawet hasło „strefy wolnego handlu demokracji”). Wiele miejsca poświęcono potrzebie wzmocnienia zewnętrznych granic Unii, na co składałyby się: wzmocnienie Europejskiej Agencji Straży Granicznej i Przybrzeżnej (FRONTEX), ograniczenie niekontrolowanej imigracji do UE czy szybkie procedury wydalania nielegalnych imigrantów. Oczywiście liberałowie opowiadają się za zachowaniem prawa do azylu, jednak europejskie centra azylowe powinny być ulokowane poza Unią i tam rozpatrywane byłyby wnioski azylowe (*Entfesseln...*, 2024, s. 3–20).

W dalszej części zamieszczone zostały kwestie polityki zagranicznej i bezpieczeństwa. Podobnie jak u Zielonych, ostremu potępieniu została poddana rosyjska polityka imperialna i agresja na Ukrainę. Liberałowie twardo opowiadają się po stronie Ukrainy, która musi ich zdaniem wygrać wojnę i zachować integralność terytorialną. Unia powinna nadal wspierać Ukrainę, w tym kontekście wymienione są także systemy pocisków rakietowych Taurus, o które toczyła się budząca spore emocje debata na niemieckiej scenie politycznej. Odbudowie Ukrainy powinny służyć m.in. rosyjskie środki finansowe zamrożone na Zachodzie. FDP kładzie przy tym nacisk na wewnętrzne reformy na Ukrainie, zwłaszcza na rzecz zwalczania korupcji. Kijów powinien mieć otwartą perspektywę przystąpienia do NATO. Rosja natomiast powinna być izolowana w organizacjach międzynarodowych, zaś Władimir Putin i inni wysocy urzędnicy Federacji Rosyjskiej pociągnięci do odpowiedzialności przed Międzynarodowym Trybunałem Karnym (*Entfesseln...*, 2024, s. 25).

Ambitne założenia odnoszą się potencjalnej reformy WPZiB, która powinna być dziedziną podlegającą zasadzie większości kwalifikowanej w procesie podejmowania decyzji. Wysoki Przedstawiciel ds. ZIPB miałby awansować do statusu ministra spraw zagranicznych UE. Należałoby utworzyć urząd przedstawiciela ds. unijnej polityki bezpieczeństwa i obrony, a także konsekwentnie wzmacniać Europejską Służbę Działań Zewnętrznych. Dalsze cele obejmowałyby utworzenie europejskiej unii bezpieczeń-

stwa oraz armii europejskiej, wzmacnianie europejskiego filara NATO i relacji pomiędzy Paktem Północnoatlantyckim a UE. Elementem przekształceń instytucjonalnych byłoby m.in. utworzenie Europejskiej Rady Bezpieczeństwa pod kierownictwem Wysokiego Przedstawiciela. Liberalowie optują za wspieraniem unijnych relacji z demokratycznymi partnerami w Azji Wschodniej i Południowo-Wschodniej, w odniesieniu do Chin natomiast nie wychodzą poza powszechnie panujące postulaty wzmacniania niezależności gospodarczej od Państwa Środka, wspierania inicjatyw konkurencyjnych dla chińskiej Inicjatywy Pasa i Szlaku, takich jak *Global Gateway*, czy przestrzegania praw człowieka w Chinach. Wśród dalszych elementów programu znajdziemy nacisk na dywersyfikację importu krytycznych surowców. Warto zauważyć, że wcześniejsze uzależnienie od rosyjskich surowców i budowę obu gazociągów *Nord Stream* liberalowie jednoznacznie ocenili jako błąd i działanie wbrew interesom europejskich partnerów. Unia powinna rozbudowywać partnerstwa energetyczne z wiarygodnymi państwami. Kolejne postulaty dotyczą: wsparcia dla Izraela i wynegocjowania rozwiązania dwupaństwowego (tj. utworzenia niepodległej Palestyny), poparcia dla Tajwanu, m.in. dla jego obecności w organizacjach międzynarodowych, jak również pokojowego dialogu między ChRL a Tajwanem, z poszanowaniem prawa mieszkańców wyspy do decydowania o swojej politycznej przyszłości. Liberalowie zresztą w nieco wcześniejszej części dokumentu opowiedzieli się za porozumieniem o wolnym handlu i inwestycjach z Tajwanem. Odniesienia do Republiki Chińskiej można uznać za bardzo wyważone – FDP oczywiście nie postuluje niepodległości Tajwanu, ale także nie stosuje formuły „polityki jednych Chin”. Unia powinna również aktywniej zaangażować się w krajach rozwijających się i nie pozostawiać tam swobody działania mocarstwu autorytarnym, tj. Chinom i Rosji (*Entfesseln...*, 2024, s. 25–29).

Unia Chrześcijańsko-Demokratyczna / Unia Chrześcijańsko-Społeczna (CDU/CSU)

Chadecja, jako największa formacja opozycyjna i wiodąca w sondażach siła polityczna, opublikowała wspólny program dwóch siostrzanych partii przed wyborami do PE. Jest on stosunkowo zwięzły, liczy sobie 27 stron podzielonych na trzy rozdziały. Problemy polityki zagranicznej i bezpieczeństwa są w nim rozproszone głównie w preambule, części pierwszej i trzeciej. Na wstępie zatem pojawiła się konstatacja o wielu wyzwaniach dla Europy, takich jak agresja rosyjska na Ukrainę, wzrost znaczenia Chin i zmiany układu sił na świecie, sztuczna inteligencja, zmiany klimatyczne czy wzrost nastrojów antyzachodnich.

CDU i CSU tradycyjnie opowiadają się za wzmacnianiem transatlantyckiego kursu RFN i nie inaczej jest we wspólnym programie. Jako jeden z celów Unii określają „wspólnotę bezpieczeństwa i obrony”, wzmocnienie współpracy obronnej w ramach NATO i UE, w tym silniejsze włączenie zasobów pozostającej od niedawna poza Unią Wielkiej Brytanii do wspólnego wysiłku obronnego. Europa powinna wziąć na siebie większą odpowiedzialność za bezpieczeństwo i obronę i odstraszanie w ramach NATO. Chadecy poważnie traktują zagrożenie ze strony Rosji, toteż Unia powinna rozwijać wspólne projekty w dziedzinie uzbrojenia, wspólny przemysł obronny i ko-

ordynować eksport broni. Autorzy programu opowiadają się za budową europejskiej tarczy antyrakietowej. Odnośnie do unijnych partnerów Niemiec, chadecy podkreślają potrzebę nowych impulsów we współpracy z Francją oraz w ramach trójkąta weimarskiego wraz z „nowym rządem polskim” (*Mit Sicherheit...*, 2024, s. 4). Nie pozostawiają wątpliwości co do oceny polityki imperialnej Rosji, która „prowadzi zbrodniczą wojnę napastniczą” przeciwko Ukrainie. Wykluczają możliwość partnerstwa z taką Rosją, Ukraina natomiast powinna nadal otrzymywać wsparcie w walce z najeźdźcą oraz w odbudowie kraju ze zniszczeń, także z rosyjskich środków. Chadecy podzielają z częścią niemieckich partii politycznych poparcie dla zmiany procedur decyzyjnych w ramach WPZiB na rzecz większości kwalifikowanej, wzmocnienia kompetencji Wysokiego Przedstawiciela ds. ZPBiB oraz ESDZ. Spośród pozaeuropejskich partnerów w szczególności wyróżnione zostały Stany Zjednoczone i Izrael. Unia powinna uaktywnić się także w państwach afrykańskich, latynoamerykańskich czy Indopacyfiku, m.in. poprzez rozwój inicjatywy *Global Gateway* jako przeciwwagi dla chińskiej Inicjatywy Pasa i Szlaku (*Mit Sicherheit...*, 2024, s. 5).

Nie jest zaskoczeniem, że do poważnych problemów chadecy zaliczają niekontrolowaną migrację, która – jako zjawisko dotykające przede wszystkim Niemiec – powinna być zahamowana. Dokument opowiada się zatem za szybkim wdrożeniem paktu migracyjnego, lepszą ochroną granic zewnętrznych Unii i wzmocnieniem kompetencji FRONTEX. Wnioski azylowe powinny być rozpatrywane w tzw. państwach bezpiecznych poza granicami UE. Chadecy postulują zawieranie porozumień z państwami trzecimi – Egiptem i nową umowę z Turcją. Z zadowoleniem skonstatowano natomiast porozumienie z Tunezją (*Mit Sicherheit...*, 2024, s. 7–8). Na ostatnich stronach dokumentu pojawiają się uwagi na temat rozszerzenia UE i reform instytucjonalnych – te procesy powinny być ze sobą powiązane, zaś reformy muszą nastąpić przed rozszerzeniem. Powtórzony tu został postulat wprowadzenia głosowań większościowych w ramach WPZiB. Ponadto pojawia się propozycja redukcji Komisji Europejskiej i wzmocnienia PE poprzez nadanie mu prawa bezpośredniej inicjatywy ustawodawczej. Chadecy wyrazili jednoznaczne poparcie dla reelekcji Ursuli von der Leyen na stanowisko przewodniczącej KE. Autorzy programu stwierdzają ponadto, że rozszerzenie Unii o sześć państw bałkańskich, Ukrainę i Mołdawię leży w interesie Niemiec, jednak wyraźnie akcentują konieczność wypełnienia kryteriów członkostwa. Kandydaci powinni być stopniowo wciągani do współpracy z Unią w ramach konkretnych programów kooperacyjnych. Wzmocnić należy też stosunki z Wielką Brytanią oraz rozwijać dobre relacje polityczne i gospodarcze z Turcją (*Mit Sicherheit...*, 2024, s. 22–24).

Alternatywa dla Niemiec (AfD)

Program Alternatywy dla Niemiec (AfD) można natomiast ocenić jako radykalnie kwestionujący dotychczasowe osiągnięcia integracji europejskiej. Już w preambule dotychczasowy projekt europejski uznany został za nieudany i AfD domaga się przekształcenia UE w „związek narodów europejskich”. Jego główne elementy sprzeczne byłyby się do wspólnego rynku, obrony przed nielegalną imigracją, osiągnięcia autonomii strategicznej w polityce bezpieczeństwa i zachowania kultury i jej różnych

tożsamości. Perspektywa ta zakłada, że Unia jest niereformowalna i należy na nowo stworzyć „wspólnotę gospodarczą i interesów”. Unia jest oskarżana o ciągoty do stworzenia państwa europejskiego i zastąpienie tożsamości narodowych tożsamością europejską. Pojawia się wręcz propozycja likwidacji „niedemokratycznie wybranego” Parlamentu Europejskiego. Oczywiście pojawiają się też postulaty będące obecnie rdzeniem programu AfD, związane z radykalnym ograniczeniem migracji, zwłaszcza z krajów islamskich, z których przybysze – jak piszą autorzy – dopuszczają się w Niemczech licznych przestępstw i narzucają obyczajowość kolidującą z prawem. Polityka azylowa powinna zatem na powrót stać się całkowitą prerogatywą państw europejskich. Także odnośnie do napływu uchodźców z Ukrainy AfD podkreśla przeciążenie Niemiec tym wyzwaniem (*Europa neu...*, 2023, s. 9–15).

Kwestie polityki zagranicznej i bezpieczeństwa *sensu stricto* zajmują około czterech stron z liczącego sobie łącznie 52 strony programu. Jak wspomniano, dalekosiężnym celem AfD jest stworzenie „związku narodów europejskich”, który byłby swoistą wspólnotą gospodarczą i interesów, złożoną z suwerennych państw, koordynujących swe działania polityczne na zewnątrz. AfD domaga się dowartościowania roli OBWE w rozwiązywaniu europejskich problemów bezpieczeństwa, nieingerencji w wewnętrzne sprawy innych państw, odrzuca polskie i greckie roszczenia reparacyjne. Sprzeciwia się także sformalizowanym ramom WPZiB, opowiadając się za tradycyjnymi formami współpracy międzynarodowej. Na pierwszym miejscu wśród głównych partnerów wymienione są Stany Zjednoczone, jednak akcentowana jest rosnąca rozbieżność interesów gospodarczych i geopolitycznych Waszyngtonu i Berlina oraz innych państw europejskich, zwłaszcza w kwestiach bezpieczeństwa energetycznego. AfD posłużyła się tu przykładem kolizji interesów odnośnie do gazociągów *Nord Stream*, które jej zdaniem mają strategiczne znaczenie dla europejskiego bezpieczeństwa energetycznego. Wyraża też pogląd, iż Niemcy nie mogą pozwolić wciągnąć się w konflikty USA z innymi – niewymienionymi z nazwy – mocarstwami i muszą samodzielnie definiować swoje interesy. W programie trudno też szukać słów potępienia dla rosyjskiej inwazji na Ukrainę, autorzy ograniczają się jedynie do stwierdzenia, że przyniosła ona wiele cierpienia i musi być rozwiązana środkami dyplomatycznymi. Należy zadbać o dobre stosunki Niemiec z Rosją, która była dotąd – według dokumentu – wiarygodnym dostawcą surowców niezbędnych dla niemieckiej gospodarki. Należy zatem natychmiast znieść sankcje nałożone na Rosję, odbudować wzajemny handel i przywrócić do użytku gazociąg *Nord Stream*. W odniesieniu do Chin AfD generalnie ogranicza się do kilku ogólnych formuł o znaczeniu ChRL jako partnera handlowego czy potrzebie wspierania niemieckich przedsiębiorstw. AfD, inaczej niż wyżej omówione partie, nie wspomina o inicjatywie *Global Gateway*, wprost przeciwnie, sugeruje aktywne włączenie się Niemiec do chińskiej Inicjatywy Pasa i Szlaku. Opowiada się też za uzyskaniem statusu obserwatora w Szanghajskiej Organizacji Współpracy. Kilka zdań poświęcono regionowi Bliskiego Wschodu, nie wychodząc poza ogólne opinie o potrzebie pokojowego rozwiązywania tamtejszych konfliktów jako najlepszej formie powstrzymywania pochodzącej z regionu imigracji. Także Turcja została oceniona jako strategiczny partner, jednak nie pozostawiono wątpliwości, iż w sensie kulturowym nie jest częścią Europy, tym samym należy przerwać negocjacje akcesyjne z Ankarą. Nie powinna też wspierać ruchów islamistycznych w Europie (*Europa neu...*, 2023, s. 28–30).

Interesujące spostrzeżenia wynikają z lektury części poświęconej polityce bezpieczeństwa i obrony². Według omawianego dokumentu, „Niemcy i ich europejscy sąsiedzi nie mogą już wyłącznie opierać swych kalkulacji na ochronie i obietnicach pozaeuropejskich krajów, lecz muszą ostatecznie osiągnąć daleko idącą autonomię militarną i strategiczną”. NATO powinno ograniczać się do swej tradycyjnej roli sojuszu kolektywnej samoobrony i nie angażować się w działania zewnętrzne, które mają być domeną ONZ. AfD odrzuca koncepcje armii europejskiej, opowiada się za wzmacnianiem niemieckich zdolności obronnych i – w średnioterminowej perspektywie – opuszczeniem Niemiec przez wojska amerykańskie (*Europa neu...*, 2023, s. 30–31).

Lewica (Die Linke)

Interesujące i niekiedy dość radykalne treści wyłaniają się z programu Lewicy. Kwestie stosunków międzynarodowych skoncentrowane zostały w czwartym rozdziale zatytułowanym *Pokój i sprawiedliwość społeczna na świecie (Frieden und soziale Gerechtigkeit weltweit)* liczącego sobie 96 stron programu. Podobnie jak inne partie, Lewica również konstatuje zmiany w środowisku międzynarodowym, wyrażające się w rywalizacji mocarstwowej, relatywnym spadku dominacji amerykańskiej, wzroście Chin, odrodzeniu rosyjskich ambicji mocarstwowych i powszechnych zbrojeniach. Nie zaskakuje natomiast – w świetle dotychczasowej retoryki Lewicy – że w jej diagnozie „największe zyski czerpią z tego koncerny zbrojeniowe. Polegający na maksymalizacji zysku kapitalizm niesie ze sobą wojnę tak jak chmury niosą deszcz” – czytamy barwne porównanie (*Zeit für...*, 2024, s. 65). Unia Europejska staje się uczestnikiem globalnej rywalizacji i wyścigu zbrojeń. Unijne strategie w Afryce i Indopacyfiku mają świadczyć o dążeniu do zapewnienia sobie gospodarczych stref wpływów i rynków zbytu. Lewica krytycznie postrzega takie unijne inicjatywy z ostatnich lat, jak Europejski Fundusz Obrony czy Kompas Strategiczny bądź Europejski Instrument na rzecz Pokoju³. Deklaruje wsparcie dla pokojowych środków rozstrzygnięcia konfliktów, polityki odprężenia i przestrzegania prawa międzynarodowego. Unia nie powinna być uczestnikiem światowych zbrojeń, lecz „unią pokoju”. Program okraszony jest kwiecistą retoryką na temat sprawiedliwości społecznej, demokracji, współpracy, internacjonalizmu czy solidarności z wszystkimi „ludźmi, ruchami, związkami zawodowymi, organizacjami, partiami i rządami, które [...] sprzeciwiają się kapitalistycznej logice zysku i imperialistycznym dążeniom mocarstwowym” (*Zeit für...*, 2024, s. 65).

Warto natomiast odnotować, że Lewica – jak się wydaje, nieco na przekór przypisanemu jej prorosyjskiemu wizerunkowi – jednoznacznie potępia „przestępczą wojnę

² Pewnym zaskoczeniem może być umieszczenie w tej części punktów dotyczących zewnętrznej polityki handlowej, rozwojowej i kulturalnej – zagadnienia te generalnie nie mieszczą się bowiem w tradycyjnie rozumianej Wspólnej Polityce Bezpieczeństwa i Obrony UE. W tym kontekście pojawia się wzmianka o Polsce – AfD krytycznie ocenia decyzję polskiego resortu oświaty (jeszcze rządu Zjednoczonej Prawicy) o zmniejszeniu liczby godzin nauczania języka niemieckiego dla mniejszości niemieckiej (*Europa neu...*, 2023, s. 32).

³ Podstawy prawne tych inicjatyw: *Decyzja Rady (WPZiB) 2021/509*, 2021, s. 14–62; *Strategiczny kompas*, 2022; *Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/697*, 2021, s. 149–170.

napastniczą” Rosji przeciwko Ukrainie. Przekaz ten jednak w kolejnych zdaniach jest nieco zniuansowany, bowiem w dokumencie częścią winy obarczony został Zachód z powodu procesu wschodniego rozszerzenia NATO. Niemniej jednak Lewica podkreśla, iż wojska rosyjskie muszą opuścić Ukrainę, a jej integralność terytorialna zostać przywrócona (nie precyzując jednak jej zasięgu terytorialnego), zaś państwo będące ofiarą agresji ma prawo do samoobrony. Lewica podkreśla swoją solidarność z wszystkimi, którzy cierpią w wyniku wojny, niezależnie po której stronie. Każdy ma prawo do odmowy służby wojskowej – jak można przeczytać w dokumencie. Jednocześnie partia krytycznie ocenia dostawy uzbrojenia na Ukrainę, domagając się natychmiastowego zawieszenia broni i rozmów pokojowych. W regionalnej układance politycznej należy uwzględnić interesy bezpieczeństwa zarówno Ukrainy, jak i Rosji. Ponadto na nieco wyższym poziomie szczegółowości Lewica postuluje: uwzględnienie przez Unię i rząd niemiecki inicjatyw innych państw, takich jak Chiny, Indie czy Brazylia, zmierzających do wywarcia wpływu na Moskwę w celu zakończenia konfliktu; zastosowanie precyzyjnych sankcji, wymierzonych wyłącznie przeciwko rosyjskiej władzy, kompleksowi militarno-przemysłowemu, rosyjskiemu sektorowi atomowemu i odrzucenie innego rodzaju sankcji; wyłączenie majątków rosyjskich oligarchów; wsparcie dla przyszłej odbudowy Ukrainy m.in. poprzez redukcję jej długów. Wśród przytaczanych punktów znajdują się także takie hasła jak: „Wsparcie dla oporu w Rosji przeciwko wojnie i dyktaturze!” czy „Rosja to więcej niż Putin! Opowiadamy się przeciwko manipulowaniu opinią publiczną przeciwko Rosjanom i osobom rosyjskojęzycznym i wspieramy postępowe siły w Rosji”. Osoby uciekające przed służbą wojskową powinny mieć prawo do azylu (*Zeit für...*, 2024, s. 66).

Potępieniu rosyjskiej wojny przeciwko Ukrainie towarzyszy jednocześnie negatywny stosunek do działań Zachodu po zakończeniu zimnej wojny. Obiektem krytyki jest NATO jako organizacja realizująca przede wszystkim interesy przemysłu zbrojeniowego, a nie wspólnota wartości. Negatywnie oceniona została niemiecka *Zeitenwende* oraz koncepcje wzmocnienia unijnej autonomii strategicznej, jako kroki prowadzące do napędzania spirali rywalizacji i zbrojeń. Wśród innych szczegółowych postulatów można wymienić: sprzeciw wobec ewentualnej armii europejskiej, rozwiązanie grup bojowych UE, likwidację unijnych podmiotów i inicjatyw takich jak PESCO, Europejska Agencja Obrony itd.; rozbrojenie i kontrola zbrojeń w Europie; sprzeciw wobec trwałego stacjonowania niemieckich żołnierzy w pobliżu rosyjskich granic; ożywienie OBWE jako głównego instytucjonalnego podmiotu odpowiedzialnego za bezpieczeństwo w Europie; eliminacja broni jądrowej na kontynencie; zamknięcie baz amerykańskich w Europie; wzmocnienie cywilnych zdolności UE do rozwiązywania konfliktów; zakaz eksportu broni; wstrzymanie współpracy UE z niedemokratycznymi reżimami; wzmocnienie ONZ, w tym Zgromadzenia Ogólnego, które mogłoby obalać weto Rady Bezpieczeństwa (*Zeit für...*, 2024, s. 67–74).

Sojusz Sahry Wagenknecht (BSW)

Ostatnim z omawianych ugrupowań politycznych jest Sojusz Sahry Wagenknecht – formacja, która wyłoniła się formalnie w styczniu w 2024 r. z Lewicy. BSW opubli-

kował stosunkowo niewielki, liczący 20 stron program złożony z preambuły i czterech części. Już w preambule możemy zetknąć się z postulatami obejmującymi politykę zagraniczną i bezpieczeństwa UE, jak np. uczynienie z Unii samodzielnego aktora na arenie międzynarodowej, który nie będzie podporządkowywał się polityce Stanów Zjednoczonych. BSW chce zniesienia sankcji wymierzonych przeciwko Rosji, które krepują handel i utrudniają dostęp do rosyjskich i środkowoazjatyckich surowców (*Bündnis Sahra...*, 2024, s. 1). Rozwinięcie tych poglądów następuje w trzeciej części programu, zatytułowanej *Pokój (Frieden)*. BSW jest zatem kolejną partią, która konstatuje zmiany w globalnym układzie sił i przesunięcie się środka ciężkości globalnej rywalizacji ku Azji i Południu. Unii w tej sytuacji grozi wciągnięcie do tej rywalizacji po stronie Waszyngtonu jako jego młodszy partner. O wojnie na Ukrainie autorzy dokumentu piszą, że jest ona wojną zastępczą pomiędzy Rosją a USA, zaś Zachód nie przejawia szczerzej woli jego zakończenia. W związku z tym partia wychodzi z hasłem pokojowej Europy w multipolarnym świecie, obejmującym również Rosję. Opowiada się za rozbrojeniem oraz usunięciem amerykańskiej broni jądrowej z Europy. Unia powinna zlikwidować wszelkie organy, programy i instrumenty o charakterze wojskowym. BSW domaga się zakończenia wojny rosyjsko-ukraińskiej na drodze rokowań, zaś krokiem wstępnym ku temu musi być wstrzymanie wspierania Ukrainy uzbrojeniem (*Bündnis Sahra...*, 2024, s. 15).

Odnosnie do procedur decyzyjnych w obszarze WPZiB i WPBiO partia opowiada się za zachowaniem zasady jednomyślności. Zastrzega, że odejście od tej procedury ograniczałoby kontrolę Bundestagu nad działaniami militarnymi UE. BSW domaga się wstrzymania dostaw broni do obszarów ogarniętych konfliktami. Nie godzi się na przyjęcie do Unii państw przestrzeni poradzieckiej – Mołdawii, Gruzji i Ukrainy. Postuluje moratorium na przyjęcie państw bałkańskich do UE, akcentując wysokie koszty tego procesu. Co więcej, pod adresem Ukrainy padają oskarżenia o masową dyskryminację ludności rosyjskojęzycznej jeszcze przed rosyjską inwazją. Wśród kolejnych postulatów znajduje się wstrzymanie nielegalnej imigracji do Unii i ograniczanie jej przyczyn poprzez dyplomatyczne rozwiązywanie konfliktów. W tym kontekście ponownie pojawia się wzmianka o wojnie rosyjsko-ukraińskiej, której „Zachód mógłby łatwo zapobiec i mógłby już dawno ją zakończyć” (*Bündnis Sahra...*, 2024 s. 17).

Refleksje końcowe

Wyniki wyborów w Niemczech nie przyniosły większych niespodzianek. Zgodnie z oczekiwaniami, pierwsze miejsce zajęły CDU (23,7%), następnie AfD (15,9%), SPD (13,9%), Sojusz 90/Zieloni (11,9%), CSU (6,3%), BSW (6,2%), FDP (5,2%), Lewica (2,7%), Freie Wähler (2,7%)⁴. Na niemal 62 mln uprawnionych do głosowania, udział

⁴ Oprócz omówionych wcześniej partii, do Parlamentu Europejskiego dostało się jeszcze kilka mniejszych sił politycznych (co oczywiście jest konsekwencją braku prognozy wyborczego), wśród nich: Wolni Wyborcy (*Freie Wähler*), Volt (istniejąca od 2017 r. – w Niemczech od 2018 r. – partia paneuropejska, opowiadająca się za federacją europejską), Die PARTEI (*Die Partei für Arbeit, Rechtsstaat, Tierschutz, Elitenförderung und basisdemokratische Initiative*, formacja posługująca się głównie kpina i satyrą w życiu publicznym), Partia Obrońców Zwierząt (*Tierschutzpartei*), Partia

w wyborach wzięło nieco ponad 40 mln obywateli (dokładniejsze analizy wyników, sporządzone przez powiązane odpowiednio z SPD i CDU fundacje Friedricha Eberta i Konrada Adenauera, aczkolwiek bez uwzględnienia nowych grup politycznych w PE, zob. C. Schläger, C. Katsioulis, J. N. Engels, 2024; V. Neu, J. Roose, 2024). Dokładne wyniki (tylko z uwzględnieniem tych formacji, które dostały się do Parlamentu Europejskiego) przedstawia poniższa tabela.

Partia polityczna	Liczba uzyskanych głosów	Procent uzyskanych głosów	Liczba uzyskanych mandatów	Różnica mandatów w porównaniu z rokiem 2019
CDU	9 435 636	23,7	23	0
AfD	6 325 890	15,9	15	+4
SPD	5 551 545	13,9	14	-2
B'90/Grüne	4 738 227	11,9	12	-9
CSU	2 513 481	6,3	6	0
BSW	2 456 460	6,2	6	+6
FDP	2 061 334	5,2	5	0
Die Linke	1 091 586	2,7	3	-2
Freie Wähler	1 062 437	2,7	3	+1
Volt	1 023 681	2,6	3	+2
DIE PARTEI	775 636	1,9	2	0
Tierschutzpartei	570 777	1,4	1	0
ÖDP	257 975	0,6	1	0
FAMILIE	244 030	0,6	1	0
PdF	228 148	0,6	1	+1

Źródło: Opracowanie własne na podstawie <https://www.bundeswahlleiterin.de/europawahlen/2024/ergebnisse.html>.

W Parlamencie Europejskim na początku kadencji ukonstytuowało się osiem grup politycznych: Grupa Europejskiej Partii Ludowej (w skład weszło m.in. 31 deputowanych niemieckich reprezentujących CDU, CSU, Familien-Partei i ÖDP), Grupa Postępowego Sojuszu Socjalistów i Demokratów (m.in. 14 niemieckich deputowanych, wszyscy z SPD), Europejscy Konserwatyści i Reformatorzy, Grupa Odnowić Europę (w tym 8 niemieckich posłów reprezentujących FDP i FW), Grupa Zielonych/Wolne Przymierze Europejskie (w tym 15 posłów Sojuszu 90/Zielonych i Volt), Grupa Lewicy w Parlamencie Europejskim (w tym 4 niemieckich deputowanych – dwoje z Lewicy, jeden z Partii Obrońców Zwierząt i jedna związana z Lewicą posłanka niezależna – Carola Rackete), oraz dwie nowe, eurosceptyczne formacje: Grupa Patrioci dla Europy i Grupa Europa Suwerennych Narodów (w tym 14 deputowanych AfD), ponadto niezrzeszeni (pozostali niemieccy posłowie m.in. BSW czy kontrowersyjny poseł AfD Maximilian Krah) (zestawienie na podstawie: *Posłowie do PE*, 2024).

Lektura i porównanie programów poszczególnych partii niemieckich w obszarze WPZiB prowadzi do wniosku, iż zasadniczo diagnoza głównych problemów i wyzwań zewnętrznego bezpieczeństwa Unii prezentuje się w zbliżony sposób. Różnice

Ekologiczno-Demokratyczna (*Ökologisch-Demokratische Partei*), FAMILIE (*Die Familien-Partei Deutschlands*), Partia Postępu (*Partei des Fortschritts*).

– niekiedy wręcz fundamentalne – dotyczą proponowanych rozwiązań. U cieszących się obecnie największym poparciem chadeków pojawia się np. ostrożna akceptacja procesu rozszerzenia UE, ostra krytyka Rosji, stosunkowo niewiele na temat ChRL, odniesień do Tajwanu czy polityki „jednych Chin”. W programie drugiej siły politycznej Niemiec – AfD – generalnie dominują kwestie związane z zapobieganiem imigracji, zagrożeniami terroryzmem islamskim, postulatami ograniczenia świadczeń dla cudzoziemców i ogólną krytyką UE. Łagodnie oceniana jest Rosja, pojawia się także nieco zawołowana rezerwa wobec Stanów Zjednoczonych. Wykraczając nieco poza analizę WPZiB nie można przeoczyć, że zawarte w programie AfD argumenty na rzecz tezy o niedemokratycznym charakterze Unii brzmią dość karkołomnie: „niedemokratyczna” ma być zasada degresywnej proporcjonalności w PE (nietrudno zauważyć, że gdyby zastosować przełożenie wprost proporcjonalne liczby ludności na liczbę posłów do PE, to – przy założeniu, że najłabsza demograficznie Malta miałaby jednego posła – PE musiałby liczyć kilka tysięcy posłów). „Niedemokratyczne” ma być także funkcjonowanie Rady jako organu legislacyjnego w UE, złożonego wszakże z członków władzy wykonawczej w swoich krajach, co miałyby świadczyć o złamaniu zasady podziału władz. Autorzy programu AfD nie zauważają, że we współczesnych demokracjach w systemach parlamentarno-gabinetowych taka sytuacja nie jest niczym nadzwyczajnym (gdy np. posłowie zostają ministrami) i w sensie funkcjonalnym nie narusza to zasady podziału władz. Realizacja programu AfD bez wątplenia cofnęłaby Europę do okresu przedintegracyjnego, podając w wątpliwość pokojowy efekt procesów integracyjnych i wyzwając na nowo egoizmy narodowe. Z kolei SPD prezentuje, zgodnie zresztą ze swoją dotychczasową tradycją, ostrożną postawę wobec Rosji, unikając nadmiernego potępienia jej działań przeciwko Ukrainie. Pojawiają się jedynie pośrednie nawiązania do wojny rosyjsko-ukraińskiej. Socjaldemokraci ostrożnie wypowiadają się o Chinach, zgodnie z dominującą w UE i Niemczech retoryką opisującą Państwo Środka jako partnera, konkurenta i systemowego rywala, bez wzmianki o Tajwanie. Prezentują też ostrożne, niekontrowersyjne podejście do kwestii imigracji do UE nastawione głównie na aspekty pomocowe, bez wzmianek o ograniczaniu tego zjawiska. Z kolei program Zielonych generalnie jest odbiciem liberalnej wizji porządku międzynarodowego – ambitna wizja Europy bliska ideom federalistycznym, mnóstwo akcentów ekologicznych, rozwojowych, odniesień do praw człowieka i – co od dawna jest stałym elementem retoryki partii – potępienie imperialnej polityki Rosji. W programie BSW dostrzec można natomiast wyraźne akcenty prorosyjskie, antyamerykanizm i niechęć do pogłębiania integracji europejskiej. W FDP z kolei dominują cele modernizacyjne, rozwojowe, dążenie do wzmocnienia konkurencyjności, edukacji, wątki związane z liberalizacją handlu Unii z partnerami zewnętrznymi, postulaty stref wolnego handlu z bliższymi partnerami bądź częściowej liberalizacji handlu z innymi. Podobnie jak u Zielonych widoczne są silne pierwiastki federalistyczne, jak również potępienie polityki imperialnej Rosji. Interesujące wnioski wyłaniają się także z programu Lewicy, która – nieco wbrew swojemu wizerunkowi – okazuje się bardzo krytyczna wobec rosyjskiej wojny przeciwko Ukrainie, potępiła rosyjską napaść, wyraźnie przy tym dokonując rozróżnienia między narodem rosyjskim a odpowiedzialnym za inwazję aparatem władzy. Prezentuje natomiast krytyczną ocenę procesu wschodniego rozszerzenia NATO jako jednej z istotnych przyczyn konfliktu. W jej programie poja-

wia się wiele życzeniowego myślenia, przynoszącego skojarzenia z międzywojennym idealizmem, odwołującym się do instytucji międzynarodowych, prawa międzynarodowego i pokojowego rozwiązywania konfliktów.

Podsumowując stosunek niemieckich sił politycznych do WPZiB, można dostrzec wciąż wyraźną przewagę partii opowiadających się za kontynuacją i wzmacnianiem tego sektora współpracy w ramach UE. Można do nich zaliczyć partie koalicji rządowej oraz opozycyjną chadecję – łączne poparcie dla nich przekroczyło 61%. Jeśli doliczymy do tego mniejsze proeuropejskie formacje, jak Volt, to poparcie będzie zbliżało się do 2/3. Partie mniej lub bardziej otwarcie antyunijne – AfD i BSW – nieznacznie przekroczyły w sumie 22% głosów. Wydaje się zatem, że mimo wszelkich zawirowań na krajowych scenach politycznych w Europie i zapowiadanego „skrętu w prawo”, zarówno całościowe wyniki wyborów do PE, jak i w samych Niemczech nie spowodowały gwałtownej zmiany układu sił w PE, co najwyżej pewną korektę na rzecz sił eurosceptycznych. W PE dominuje nadal nieformalna koalicja trzech grup – chadeków (Europejska Partia Ludowa), socjaldemokratów (Postępowy Sojusz Socjalistów i Demokratów) i liberałów (Odnówić Europę). Z kolei siły proeuropejskie w Niemczech różnią się oczywiście w szczegółowych kwestiach, także w ramach WPZiB, takich jak stopień krytyki skierowanej wobec Rosji czy sankcji wobec Moskwy, generalnie zgadzają się jednak co do potrzeby wzmacniania WPZiB. Ich wyraźna przewaga na niemieckiej scenie politycznej wydaje się w chwili obecnej rozwiewać obawy o możliwość rozważniania proeuropejskiego kursu Niemiec, niemniej jednak pewne trendy, takie jak silna pozycja AfD we wschodnich Niemczech czy względny sukces wyborczy BSW będą wymagały w najbliższej przyszłości uważnej obserwacji niemieckiej sceny politycznej.

Author Contributions

Conceptualization (Konceptualizacja): Michał M. Kosman

Data curation (Zestawienie danych): Michał M. Kosman

Formal analysis (Analiza formalna): Michał M. Kosman

Writing – original draft (Piśmiennictwo – oryginalny projekt): Michał M. Kosman

Writing – review & editing (Piśmiennictwo – sprawdzenie i edytowanie): Michał M. Kosman

Competing interests: The author have declared that no competing interests exist (Sprzeczne interesy: Autor oświadczył, że nie istnieją żadne sprzeczne interesy)

Bibliografia

- Becker M., von Ondarza N. (2024), *Germany: A more polarised, politicised, but also potentially more national-focused election campaign*, Barcelona Centre of International Affairs, CIDOB Monographs 88.
- Bündnis Sahra Wagenknecht. *Programm für die Europawahl 2024* (2024), https://bsw-vg.de/wp-content/uploads/2024/02/BSW_Europawahlprogramm_2024.pdf, 28.03.2024.

- Decyzja Rady (WPZiB) 2021/509 z dnia 22 marca 2021 r. w sprawie ustanowienia Europejskiego Instrumentu na rzecz Pokoju oraz uchylecia decyzji (WPZiB) 2015/528*, Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej L 102, 24.03.2021.
- Europa neu denken! Programm der Alternative für Deutschland für die Wahl zum 10. Europäischen Parlament* (2023), https://www.afd.de/wp-content/uploads/2023/11/2023-11-16-_-AfD-Europawahlprogramm-2024-_-web.pdf, 28.01.2024.
- Entfesseln wir Europas Energie für mehr Wohlstand. Das Wahlprogramm der Freien Demokraten zur Europawahl 2024*, Freie Demokratische Partei, <https://www.fdp.de/das-wahlprogramm-der-freien-demokraten-zur-europawahl-2024>, 28.03.2024.
- Europawahl in Deutschland 2024*, <https://www.wahlrecht.de/ausland/europa-de.htm>, 28.03.2024.
- Europawahlordnung (EuWO) vom 27. Juli 1988*, Bundesgesetzblatt I, Nr. 40, 1988.
- Europawahlordnung (WuWO) in der Fassung der Bekanntmachung vom 2. Mai 1994 (BGBl. I S. 957), die zuletzt durch Artikel 1 der Verordnung vom 11. August 2023 (BGBl. 2023 I Nr. 215) geändert worden ist*, https://www.gesetze-im-internet.de/euwo_1988/EuWO.pdf, 28.01.2024.
- Gemeinsame Mitteilung der Außenminister zum Start der Freundesgruppe für Qualifizierte Mehrheitsentscheidungen in der Außen- und Sicherheitspolitik der Europäischen Union*, 4.03.2023, <https://www.auswaertiges-amt.de/de/newsroom/-/2595302>, 28.01.2024.
- Gemeinsam für ein starkes Europa. Das Wahlprogramm der SPD für die Europawahl 2024*, Sozialdemokratische Partei Deutschlands, https://www.spd.de/fileadmin/Dokumente/EuroDel/20240128_Europaprogramm.pdf, 24.01.2024.
- Gesetz über die Wahl des Abgeordneten des Europäischen Parlaments aus der Bundesrepublik Deutschland (Europawahlgesetz – EuWG) vom 16. Juni 1978*, Bundesgesetzblatt I, Nr. 31, 1978, <https://www.gesetze-im-internet.de/euwg/EuWG.pdf>, 28.01.2024.
- Mit Sicherheit Europa. Für ein Europa, das schützt und nützt. Wahlprogramm von CDU und CSU zur Europawahl 2024*, Christlich-Demokratische Union, Christlich-Soziale Union, https://www.csu.de/common/download/Europawahl_2024/Wahlprogramm_Europawahl_2024_CDU_CSU_.pdf, 28.03.2024.
- Neu V., Roose J. (2024), *Europawahl in Deutschland am 9. Juni 2024*, Berlin, Juni 2024, „Monitor Wahl- und Sozialforschung“, Konrad Adenauer Stiftung, <https://www.kas.de/de/monitorwahl-und-sozialforschung/detail/-/content/analyse-der-europawahl-in-deutschland-am-9-juni-2024>, 1.08.2024.
- von Odarza N., Stürzer I. (2024), *Zum Stand der Konsensfähigkeit der EU*, „SWP-Aktuell“, Nr. 24, April 2024.
- Posłowie do PE* (2024), <https://www.europarl.europa.eu/meps/pl/search/table>, 1.08.2024.
- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/697 z dnia 29 kwietnia 2021 r. ustanawiające Europejski Fundusz Obronny i uchylające rozporządzenie (UE) 2018/1092*, Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej L 170, 12.05.2021.
- Schläger C., Katsioulis C., Engels J. N. (2024), *Analyse der Europawahl 2024 in Deutschland. Mehrheit für die stabile Mitte trotz starkem rechten Hand*, „FES diskurs“, Juni, <https://library.fes.de/pdf-files/a-p-b/21277.pdf>.
- Strategiczny kompas na rzecz bezpieczeństwa i obrony – dla Unii Europejskiej, która chroni swoich obywateli, swoje wartości i interesy oraz przyczynia się do międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa*, Bruksela, 21 marca 2022 r., Rada Unii Europejskiej, <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-7371-2022-INIT/pl/pdf>, 1.03.2024.
- Was uns schützt. Europawahlprogramm 2024*, Bündnis 90/Die Grünen, <https://www.gruene.de/artikel/unser-gr%C3%BCnes-wahlprogramm-zur-europawahl-2024>, 3.04.2024.
- Zeit für Gerechtigkeit. Zeit für Haltung. Zeit für Frieden. Programm zur Europawahl 2024*, Die Linke, 13.03.2024, https://www.die-linke.de/fileadmin/user_upload/Europawahlprogramm_2023.pdf, 3.04.2024.

Streszczenie

Celem artykułu jest omówienie wybranych aspektów Wspólnej Polityki Zagranicznej i Bezpieczeństwa Unii Europejskiej w programach głównych niemieckich partii politycznych przed wyborami do Parlamentu Europejskiego. Po krótkim wprowadzeniu dokonana została analiza programów następujących partii: Socjaldemokratycznej Partii Niemiec (SPD), Sojuszu '90/Zieloni, Wolnej Partii Demokratycznej (FDP), wspólnego programu Unii Chrześcijańsko-Demokratycznej (CDU) i Unii Chrześcijańsko-Społecznej (CSU), Alternatywy dla Niemiec (AfD), Lewicy i Sojuszu Sahry Wagenknecht (BSW). Szczególną uwagę poświęcono takim elementom programowym, jak ocena zmieniającego się układu sił politycznych na świecie, stosunek do polityki Rosji w kontekście inwazji na Ukrainę, stosunek do polityki Chińskiej Republiki Ludowej, sojusz transatlantycki czy koncepcje zmian odnośnie do trybu podejmowania decyzji w ramach WPZiB. Ponadto uwzględniono problematykę imigracji do UE – ta tematyka w sensie traktatowym wprawdzie mieści się w ramach Przestrzeni Wolności, Bezpieczeństwa i Sprawiedliwości, jednak przez liczne siły polityczne traktowana jest jako problem mający swe źródła w zewnętrznym otoczeniu UE i jeden z kluczowych czynników wpływających na bezpieczeństwo UE. W refleksjach końcowych zamieszczone zostały w formie tabelarycznej wyniki wyborów do PE na obszarze Niemiec oraz dokonane zostało podsumowanie i porównanie poddanych analizie programów poszczególnych formacji politycznych.

Słowa kluczowe: Parlament Europejski, wybory, niemieckie partie polityczne, Wspólna Polityka Zagraniczna i Bezpieczeństwa UE, międzynarodowy układ sił

The main issues of the European Union's foreign and security policy in the programs of German political parties in the 2024 European Parliament elections

Summary

The aim of the article is to describe selected aspects of the Common Foreign and Security Policy of the European Union in the programs of the main German political parties before the elections to the European Parliament. After a short introduction, the programs of the following parties were analyzed: SPD, Alliance '90/The Greens, FDP, the joint program of the CDU and CSU, AfD, the Left and the Sahara Wagenknecht Alliance. Particular attention was paid in the study to such program elements as the assessment of the changing of international balance of power, the attitude towards Russia's policy in the context of the invasion of Ukraine, the attitude towards the policy of the People's Republic of China, the transatlantic alliance and the concepts of changes regarding the decision-making procedure under the CFSP. In addition, the issue of immigration to the EU was taken into account - although this topic in the treaties falls within the Area of Freedom, Security and Justice, many political forces treat it as a problem originating in the external environment of the EU and as one of the key factors affecting EU security. The final reflections include the results of the European Parliament elections in Germany in tabular form and a summary and comparison of the analyzed programs of individual political formations.

Key words: European Parliament, elections, German political parties, Common Foreign and Security Policy of the EU, international balance of power